

УДК 801.631.5:82–1.09 П. Вольвач

СЛІДАМИ «ОМОВЛЕНОГО» СВІТУ: ТРАЄКТОРІЯ ПОЕТИЧНОГО РУХУ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА

Богдан ПАСТУХ

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000*

Досліджено поетичну еволюцію Павла Вольвача. Проаналізовано тематичний спектр його поетичних проб. На матеріалі збірок «Кров зухвала», «Маргінес», «Триб», «Вірші на розі», «Судинна пошта» показані зміни в ритміці та певних світоглядних позиціях автора. Акцент поставлено на націоцентричному мисленні поета.

Ключові слова: динаміка, зміна, тема, пам'ять, поетичний такт, автор.

Говорячи про поетичний світ Павла Вольвача, насамперед варто розуміти, що його творча траєкторія має певні умовні етапи, які визначаються не лише зміною поетикального арсеналу, темпу його поетичної артикуляції, а й світоглядними зміщеннями, які є первинними у тривалому процесі цих змін. Ця динаміка надає постаті Вольвача-поета розмаїтого звучання: з приходом нових збірок змінюється іпостась автора, при цьому залишаючи сталі змістові імпульси, що вбираються в іншу словесну форму; форму цікаву, не завжди вражаючу, але завжди без фальші. У цих змінах власне і відкривається мовний простір поета, в який він, очевидно, з вдячністю закутий.

Гортаючи книжку «Південний Схід», де зібрано кілька збірок автора («Маргінес» (1996), «Кров зухвала» (1998), «Бруки і стерні» (2000)) зіштовхуєшся з певним парадоксом. Поезію П. Вольвача за формальною структурою нібито сміливо можна віднести до традиційної, римованої. Але тільки за формою – вибір теми, зміст, усе те, що називається поетичним наповненням, руйнує подібний стереотип. Одна з рис поезики «Південного Сходу» – ремінісценції вуркаганської тематики, що розсіялася тут, у поетичному ефірі, а згодом у прозовому варіанті опрідметнилась у його романі «Кляса». Тематика ця незвична для українського поетичного простору, але у виконанні цього автора звучить цікаво, серйозно. Чому? Тому що не є самоціллю, як це передбачено у шансоні, через неї (тематику) відкриваються нові грані людського існування, а саме – існування у маргінальному просторі людини. Поезія ця не відірвана від життя на вулиці, в потязі, «на хазі», вона не окреслена кабінетом і чудовими краєвидами, хоча трапляється і таке. У ній є те, що можна назвати конденсатом душі, яка увібрала у себе трагіку цього світу, світу під'їздів, підворотень, дешевих забігайлівок, у яких «також люди» і яких поет вміє бачити у

незвичному світлі його осянянь. Те, що бачене коженденно нараз постає у поетичному вислові: «І все-таки прийшло до мене слово, / Наприкінці прибилося крадькома. / А я вже думав, що мене – нема / І далі бути необов'язково. // Напівпустий розхитаний трамвай, / Якись колони, осінню набряклі. / Жовтавий присмерк протинали краплі, / І щось мені з'явилося. І край» [3, с. 8].

Ця поетична фіксація стану, коли «щось з'являється», фактично вирішує долю поета. Доречно сказати, що П. Вольвач заявив про себе доволі пізно (29 років газетна публікація). Але цьому початкові передували, як поет пише у приватному листі, доволі великий підготовчий етап, який – тут треба поставити окремих акцент – відбувався у місті Запоріжжі, де суржикові форми займають питому вагу мовного простору. І у такій складній ситуації постає поет, який на всю діафрагму гукає про український джихад, про форми національної патології. У цьому випадку доцільно шукати у психології творчості автора опір середовищу, і саме такий підхід до поетичного простору П. Вольвача, вочевидь, буде найбільш адекватним. Г.–І. Гадамер говорив про мову: «У реальному вимірі батьківщина – це передусім мовна батьківщина» [6, с. 189]. Те, що П. Вольвач розпочався як україномовний поет, також свідчить про його внутрішню конституцію, його мовний інтерес попри диктат середовища, про яке він неодноразово згадує в інтерв'ю, приватному листуванні, зрештою, цю проблему він виразно представив у романі «Кляса». В одному із поетичних текстів («Не було ні криниць, ні отав») П. Вольвач таки говорить про спонтанний поетичний вибух накопиченого роками: «Із вертепу вечірніх ножів, / Не допивши портвейн і “столове”, / Я з-за рогу підходив до слова, / Де не ждали синів сторожів. // Не помер, хоч самому й здалось. / Німував – видно, так було треба... Та під попелом жевріло щось / І пекла батьківщина між ребер» [3, с. 9]. У такій ситуації сила поетового проростання «крізь дими і бетонні плити» бачиться неймовірно болючою, але заразом виключною, де в крикові цьому чутно жагуче, ствердне «Я – Є!».

Складний мовно-соціальний момент дає низку спонук поетові, породжує у ньому хвилі протесту, опору: «Мої мрії густі / І від крові солоні / Стати в коло б, як ті... / І заплескати в долоні. // Де чужинців нема, / Тільки вилиці брата, / Там, де доля пряма, / Наче ствол автомата. // <...> Із твердих підборідь / Та з молитви до Бога. / І підіть – заберіть / Те, що зуть “ПЕРЕМОГА!”» [2, с. 60]. Подібна поетична ерупція не єдина у цій книжці. Хвилювання, некомфортність в українському (та чи українському? бо ж геть зденационалізованому) людському масиві, змушує автора викидати гострі поетичні леза. У певних світоглядних моментах поезія П. Вольвача нагадує художні тексти Б. Антоненка-Давидовича, зокрема його повість «Смерть», де автор таврує українську розжижену свідомість, називаючи її індивідуальним холодцем, яка у найвищих піках власної самосвідомості змогла створити тільки «Просвіту». У генеральній лінії поезія П. Вольвача суголосна цій проблематиці: «Красиві й сильні, та все – воли, / Що тягнуть долю у ярмах вулиць. / Чого ти хочеш?! Жили. Були. / В бандуру грали. Проїшло. Минулось. // Дарма ти мріяв в оцім житті Про гордий профіль і очі орлі. І ти причинний, і всі оті, / Кого ти любиш до спазми в горлі. // Таке то діло. І людська в'язь / Байдуже топче смішний чийсь опір. / Відвага й мука, і кров чиясь

– Все їм виходить в анальний отвір. // Ще ждуть століття. Чи, може, шість, / Щоб зрозуміти, що вже – несила. Та десь же в душах скрегоче злість, / Така, як в тебе, – гірка і сива» [2, с. 61]. В цих рядках чути біль за пережите, проковтнену образу (в розумінні національних масштабів), крах сподівань, тугу за героїкою в розумінні ідеолога модерного націоналізму Дмитра Донцова. Ця туга, до речі, лежить вагомою печаттю на всій книжці «Південний Схід», якраз у цьому її, себто книжки, змістова коштовність.

Павло Вольвач захоплюється чином, скоріше навіть протичином. В одній з, як на мене, найсильніших поезій збірки «Кров зухвала» порушено досить прикметну для українців проблему накопичення мрій і нереалізованості, туга за чином і констатація власної неспроможності, відсутність зовнішньої активності на догоду інтравертності: «Між замашних небалакучих брів, / В очах, що можна полічити на пальцях, / Горіла мрія. Нею й ти горів / І різав нею серце на кружальця. // Ти годував ту мрію день за днем, / Затявшися ножом і третім півнем. / І сам собі шептав: “ми ще підем. / Нестримно так, так моторошно підем”. // Та дні ідуть і губляться в добі. / Ідуть, немов состав іде по насипу. / Повз мрію ту, що палею в тобі / Стримить – і все. А час скрегоче заступом» [2, с. 43]. В цих рядках кожен побачить свої зачаєні сподівання, що обхопили лінь чи страх, як рихва, і не пускає на волю. Читач може бачити тут заклик до дії, активності, яка вимагає не тільки плекання жаги, але й обов'язково наступної складової – її втілення.

Поезія П. Вольвача часто містить певний національний код, який під час читання потрібно враховувати, оскільки алюзії з історичного минулого дають глибші уявлення про поезію цього автора. Кілька рядків з тексту «Пленер – ХХ»: «Гладенькі люди, з нікелю і пластмаси, / спритно розкручують шестерні змов таємних. / І по-отецьки на ввірені маси / наставив око залізаний євнух. // Борсання в гної. І ні життя, ні смерті... / Але, піднявшись понад оцю примару, / вервечкою сподівання, білозубі і вперті / сторожко сходяться до Холодного Яру...» [2, с. 66]. Життя в режимі «ні зимно, ні гаряче» викликає у автора спротив, люди з зіжмаканими мріями мусять зійтись на вивіреному у кількох циклах національної історії місці. Це місце – Холодний Яр, місце, яке не один раз ставало об'єктом поетичного осмислення українських письменників.

Було б помилкою вважати П. Вольвача винятково поетом неприборканої люті, тривоги, жорстких очікувань. Серед його поезії трапляється чуттєва інтимна лірика, яка найкраще скаже сама за себе: «Ти десь тихо живеш – від вугла до вугла, / але я тебе пешу у несамовитім / серці. Дівчинко! Знала б ти, де ти була! До яких я тебе приміряв краєвидів!» [2, с. 50].

Наступна книжка П. Вольвача «Триб» (2009) розпочинається з інтимної лірики. Образи дівчини в потязі, яка має вийти на станції, і ліричного героя, який ніколи вже її не побачить, але бажає зберегти її образ якомога довше. Вчувається тут мотив Сосюринога «Коли потяг у даль загуркоче». Можна говорити про певні спорідненості мотивів, але видається, що поезія ця скоріше за все особиста рефлексія автора: «Ну і що, що десь там є Америка, / І в п'їтьмі вовтузяться народи? / Дівчинко, за п'ять хвилин – і Жмеринка, / І тобі в цій Жмеринці

виходить. // Зійдеш в ніч. І щезнеш за дрезиною. / І станційні попливуть вогні. / Тільки будь комусь, як ніч, красивою, / І моєю будь – на самім дні» [5, с. 7]. Рефлексія фрагменту життя на фоні світового масштабу інтимізує світ, олюднює його частку. У цій поезії виставлено реєстр на «тут і тепер».

Книжка «Триб» за своїми формальними пошуками значно відрізняється від «Південного Сходу». Автор тут пробує себе у формі верлібру. Можна сказати, що частково експеримент вдається, подекуди поетичні смисли постають у спонтанному описі психоакту, який відкриває читачеві певну настроєвість ліричного героя: «звідкись – із небуття з неяви / на узвишші з'являється здіблена школа / завалюючись боком на комендатуру // лінивий трамвай з ринку проповз попід гору / полуниці тривожні запахи / кондитерська фабрика у провулку / чорна труба // сіро сіро / сіро і м'яко // батько стукає каблуками по тиші / борошняна дідизна жеде його десь / де блищать стежки притрушені соломинками / і у великій хаті синіє повітря // сіро сіро / сіро і м'яко // ...як же воно все нещасливо / батьку! / і яке ж одночасно й щастя!...» [5, с. 50].

Якщо після прочитання книжки «Південний Схід» у читача витворюється чіткий образ поета різкого, еруптивного, зухвалого у власних ментальних очікуваннях, то «Триб» з таким же успіхом цей образ руйнує. Тут радше бачимо прагнення до поетичної гри задля гри. У цій книжці виходи на жорстоку дійсність дуже незначні. Важко сказати, чому відбулася така зміна у творчості П. Вольвача. Підозрюю, що це, можливо, пов'язано з біографічними особливостями поета. Живі образи, які народились у передмістях Запоріжжя, поволі вивітрюються. Натомість приходить прагнення гри у форму, яка не здатна викликати ту свіжість і гостроту вражень, що виникає під час прочитання книжки «Південний Схід». Наприклад, вірш: «хрускожить попід ногами / заповза до вулиць кожних / вечір древній як пергамент / з кістками перехожих // червіль де братерства й сміху / в клинописнім безпорадді? / печених шукати піхов? / батарей або в параднім? / так воно здавен велося / і вели похилі пальта / надтонкий душі живопис / в гаммі слякотних асфальтів // вчується: небесну пажить / заступають кризи й війни / особистість просто кажуть / ну така – дисгармонійна» [5, с. 68]. Вірш цей здатний викликати фрагментарні асоціативні ходи, але те, що можна назвати смисловою цілістю, іншими словами – змістом, який пронизує всю форму вірша, тут відсутній. Можна піти іншим шляхом тлумачення. Образний різнобій, рядкова неузгодженість породжує відчуття дисгармонії у віршовому такті, що є центральною ідеєю цього тексту, але сам концепт дисгармонії не зовсім властивий цьому поетові.

Буду необ'єктивним, якщо скажу, що у книжці «Триб» немає сильних текстів. Поезія, присвячена Василю Герасим'юку «Хвости павині розпуска узвіз», повертає авторові його поетичне амплу. Імпонує використання порівняно маловживаної лексики (пруг, басаман, маестат, горній), що виказує особливе, тремтливе ставлення П. Вольвача до мови. Подібне ставлення бачимо і до минулого Чорного лісу, до «зотлілих сторінок і патронташів».

Варто сказати ще про особливу вітальність у певних поетичних зверненнях П. Вольвача. Вітальність ту особливу, степову, вихрасту, розкуйовджену, як грива у

степового коня: «Луну відіб'є Дніпрогес / І рань пустельна / І день. І жисть. Христос воскрес! – / Братво земельна» [5, с. 116].

Аби пізнати істинну сутність речі, потрібно продертися крізь густоту часу, простору та каузальності; якщо виконати подібний алгоритм інтелектуальних дій, то можна торкнутися плоти ірраціональної волі, ідею якої так сумлінно плекали волонтаристи ХХ ст. Жага осягнення метафізичного рівня буття іманентна і П. Вольвачеві.

Наступна збірка П. Вольвача «Вірші на розі» (2010) з'явилась якось несподівано, у тому розумінні, що свого часу ще не осмислена достатньо попередня збірка «Триб», а вже у поетичний простір інстальювався новий корпус поезій, у вигляді досить компактної, з добротною культурою видання книжки. Не секрет, що мотиви у поетичних пробах П. Вольвача суттєво пов'язані з його місцеперебуванням, це своєрідна фактографічна географія, серед якої ліричний герой намагається упізнати природу речей, ідеальний світ через абсолютно різноманітні рівні земного життя, через конкретне (кінцеве) прагне вийти на загальне (безконечне).

В одній зі своїх рецензій донецький критик Олег Соловей написав: «Я був насправду засмучений, коли дізнався, що П. Вольвач влітку 1999 року перебрався до Києва <...>. І думаю нині – столиця може знищити того П. Вольвача, який так несподівано з'явився перед нами зі своїм “Маргінесом” 1996 року. Бо він – поет Запоріжжя, поет Сходу, махновської вольниці і заводських задимлених труб. Це типовий маргінальний поет, у якого слова пішли горлом так, як іде часом кров. Київ же цього не потребує. Отож і міркую: можемо втратити небуденний талант, рівня, не боюся таких порівнянь, – не меншого за Євгена Плужника» [7, с. 57–58]. У своїх міркуваннях вище про поетову збірку «Триб», я спробував показати зниження напруги тактів у поезії П. Вольвача, апелюючи – для контрасту до віршованих форм, що з'являлися перед нею. Згадана книжка засвідчувала іншу траєкторію думки автора, відкриваючи нові естетичні зваби у його поезії, але разом уповільнюючи темпи поетичного говоріння. Відтак, пророцтво О. Солов'я певною мірою здійснилося – поезія П. Вольвача змінилася, в цьому випадку можна фіксувати пом'якшені форми (у плані акцентації) поетового вислову.

Збірка «Вірші на розі» сформована з поезій, які формальними фігурами різняться від поетичних проб автора 90-х, і це логічно. Тут фрагментами поезія осмислює територію, що кривавить Україною: «Знову мчать фіолети фраз / Позолоченими хортами. / Скрізь Ісус. Зусібіч Тарас. / Де вриваються, там кордони» [1, с. 15]. Поет визначає периметри своєї землі, накладаючи на неї сферу, де правителем духу є Тарас Шевченко, і поза нею, цією сферою, його (поетової) землі, з якою можна ідентифікувати себе, вже немає. Тут зустрічаємо виразний центризм національного духу, шматки волонтаристичних одкровень.

Поезія «Нам з Цареграду п'ється мед» має доволі відкриту структуру, де співпраця читача з текстом відіграє важливу роль у дії інтерпретаційного «замикання» поетичного твору. Ідеться про створення приватної моделі сприйняття: «Нам з Цареграду п'ється мед, / що липи київські полагіднив – / І хай нам віри десь не йме / Сірокопієчна Слабуга, – // Кохана! Так! Дороги звинні.

/ Вливається у спокій воля й, / Під кленом, при кукурудзинні, / Золотиться святий Миколай // Летить, лілових пара коней / Чогось, чому немає назви!.. / Палає мальва бароковим / Багряним натяком лицарства. // Палають вірші в Запоріжжі, / В котрім не є, та все ж єси в нім. / І наші кращі, наші віщі / Над нами йдуть потоком синім» [1, с. 20]. Згадка в одному рядку про місто Цареград і мед викликає у тих, хто живе українством, асоціації з козацьким ватажком Байдою. Є графіка Белявціва (львівського художника) 1990 року на цю тему. На передньому плані стоїть звитязний козак з православним хрестом на розхристаних, статурних грудях, з серезкою у вусі, тримає по-князівському вирізьблений келих, чуб сягає йому рівня випнутого підборіддя, а закасані рукави сорочки зраджують могутнє передпліччя, з добре розвиненим біцепсом, який нагадує тенісну кулю. У абсолютно статичному зображенні – вибухова динаміка. Другий план графіки займають два турки, що лукаво перешіптуються, а на задньому фоні – мечеть, де Байді, можливо, запропонують прийняти іншу віру. Подібне плетиво мотивів та поєднання розмаїтих художніх структур (у цьому випадку поетичної та графічної), розширює відчитування цієї поезії. Зустрічається ще образ «барокової мальви», що «палає багряним натяком лицарства». Колористика тут дає цікаву мапу асоціативних ходів. Образ у народнописенній творчості «червоної китайки» є виразником лицарської козацької схими; колір тут підсилює асоціативні переходи прикметності. Наявний тут і мотив невіддільності поета від його малої батьківщини: «Палають вірші в Запоріжжі, / В котрім не є, та все ж єси в нім», П. Вольвач все-таки не хоче перетинати пуповини, що єднає його з Запоріжжям. Тут можна додати, що це своєрідний порятунок, поетичний допінг, який не дає видихнутись поетові (земля живить образом). У цих рядках можна побачити ще один цікавий у художньому виконанні, а zarazом притаманний Вольвачевій поезії нюанс – це прагнення відчувати присутність духовного авторитета: «А наші кращі, наші віщі / Над нами йдуть потоком синім», тут можна порівняти з колишнім ним написаним: «Росте трава крізь очі смілі / В блакить нових тисячоліть. / Лежать отамани зотлілі / І не дають комусь зотліть». Це сильна енергетика гніву і відчаю, що породжена знанням про колишній опір твоїх попередників. Залучення історичних перспектив у поезію, дає авторові власний тон, який звучить часом як словесна розкіш. Щодо подібної поетичної краси вдало висловився Фрідріх Шіллер: «Краса поетичного зображення – це вільна самодіяльність природи в кайданах мови» [8, с. 60]. Шукання духовної опори у традиції можна відчувати у рядках, де є образ «мертвого батька», якого вже не можна нічого запитати і з яким вже не можна порадитись: «І фуги смерті, і псалми сили / гудуть підземно у день розверстий. / Дзвенять трамваї. Пливуть світила. / Спитать немає. І батько мертвий» [1, с. 33].

Функціональність кольору у поезії П. Вольвача є однією з цікавих і водночас складних тем. Складнощі ці від етимологічних шукань вибору поетом барви. У збірці «Вірші на розі» синій колір – позитивно превалуючий: «У щілинах часу – рань-позолоть, / Куці тіні біжать услід. / Полишає тяжіння ранкову плоть, / Прибуває синява груди під. / Червоніють одноземельці в світ, / Кострубаті братове, йо' пть...» [1, с. 7]. Синій колір як колір ранкового неба, колір

животворності, причому рядок, де згадано фарбу небес, навмисне автор виділив інверсією (перестановкою слів), що змушує читача затриматись на ньому. Тут трохи відійду від поезії. Якщо їхати східною частиною України, по аграрній чи промисловій території Луганщини, то можна побачити превалювання синього кольору: паркани, вікна, прибудови помальовані у цю фарбу, а головне – церкви. Я би навіть сказав, що це колір українського східного православ'я. Козацькі церкви усередині були помальовані у синій колір (колір доброти, неба), і по синій церковній стелі був розсипаний «зоряний рафінад». Поетичні смисли П. Вольвача, як бачимо, можна прочитувати і через кольористику.

Образ Бога у поезії П. Вольвача стає своєрідним форпостом духу через розмаїті його візії: «А збоку сунуть хмари / І сивіють шляхи / І сяє сяє пара / Долонь – і з них цвяхи» [1, с. 31]. Ще один фрагмент поезії «На всьому, на всьому отут печать», де прочитується животворність Бога: «Жагуча суміш тоски і див, / І знаю – не новина – / Степам цим, дніпрам крила Бог ліпив. / Я чув їх. І не вина...» [1, с. 37]. Тут відчитується зовсім не індустріальний Дніпро і не сучасний Бог, натомість архаїчний Творець, який працював над водою, що мала пороги, і люди називали їх «Ненаситець», «Онук», «Будило», «Вовче горло». Цей образ Дніпра антиДніпрельстанівський. Поезія «Південь ближчає все. Пару градусів» додасть до цієї розмови розуміння. Ось фрагмент її: «Рвань індустрійна, неримована / гороїжиться. І про своє / гілля й небо ведуть перемовини – / ну, а в небі й отут хтось та є» [1, с. 36]. Тут згадується М. Драй-Хмара: «Індустріальний велетень епохи / Риштуванням небо перекрив». Небо у поезії П. Вольвача як Дух, звідки пронизується життям усе.

Збірка «Вірші на розі» змінює певні поетикальні акценти автора, розширює арсенал його поетичних засобів, цим оновлюючи його поетику. І цей процес оновлення можна фіксувати вже у «Трибі».

Чи втратили ми поета? Так ставив питання О. Соловей. Якоюсь мірою так, але поета, якого ми знали з дев'яностих, натомість отримали іншого. Від його поезій вже не лихоманить, вони не йдуть назустріч, не вдираються в читача, тепер потрібно виконувати інтелектуальний рух в їхній бік, аби досягнути поетичні зваби автора.

Літературний портрет П. Вольвача буде неповним, якщо не згадати його збірку «Судинна пошта» (2011). Чи можна тут говорити про скоростиглість автора? Навряд. Скоріше можна бачити в цьому об'ємні вольові акти духовних дисциплін поета. Потрібно зробити тут крок у бік і сказати про П. Вольвача як перекладача та упорядника. Нещодавно читач отримав збірку білоруського поета Володимира Некляєва «Вічний вітер» (2011), де разом з автором «Судинної пошти» переклади виконали Тарас Федюк і Василь Герасим'юк. Постаць цього білоруського письменника вибрана, як на мене, не тільки через високий вольтаж його поетичної розмови. Очевидно, Вольвача-упорядника цікавила також постаць В. Некляєва як в'язня сумління. Людини, що розбивається об систему у ментовській країні (йдеється про сучасну Білорусію).

У кількох розмовах про поетичний світ П. Вольвача можна було почути / почитати, наче він «здувся», перестав говорити звичною для нього манерою

гасла, заклику, минулась «туга за героїчним». Любителі стьобу у своїх опусах, при спробах аналізувати поетикальний континуум автора, щоб уникнути, скажу м'яко, надінтерпретацій, мали би знати, що існує така річ, як зміна духовного життя, котра зумовлює стильову динаміку, – ці трансформації, зрештою, у П. Вольвача достатньо виразні. Він став старший і погляд обертає частіше назад, згадуючи минуле, друзів, що пішли, пережите: «Дві сині торби справедливості / за скроні кинуті мої» [4, с. 9]. У цьому випадку краще, можливо, звучало би «дві *civi* торби», як маркер пережитого, посивілі скроні (як поетичний прийом, як художня умовність, ці рядки приблизно так і відчитуються). Але у цьому контексті нас більше цікавить поворот уваги поета у минуле, рефлексія архівів пам'яті, осмислення того, що все минає: «Мої кращі. Ось вінки їм. / Та гіркі заломі губ» [4, с. 10], або ось доволі експресивний мазок: «Яблук стільки нападало... / В барви хтось барв долляв... / Друзі мої на Байковому. / Вінгран. Улян» [4, с. 50]. Поезія П. Вольвача доволі прикметна тим, що автор часто застосовує прийоми присутності тих чи тих конкретних персон, знаних у просторі літератури, причому вони, стаючи тут своєрідними персонажами у ліричних сюжетах, привносять з собою у світ тексту власні силові поля. Залучення образу Миколи Вінграновського, Олеса Ульяненка, Миколи Холодного, Олега Солов'я, дає авторові можливість складати панно з образів, що здатні промовляти самостійно, це додає сили поетовому голосу. Попри серйозну тональність про проминуше, подекуди наявний також іронічний малюнок: «Пощо на них вивергаються очі – / Звинних, грудастих? – он бабця навпроти / Весело свідчить руйною плоти: / Ось чим кінчаються мрії всі – ось чим» [4, с. 12]. Дещо середньовічно-чернечий погляд на жіночу природу. До речі, потрібно сказати, що іронія як поетичний прийом загалом не характерна для поезії П. Вольвача. І ці рядки як виняток лише підтверджують правило. Авторіві притаманний більш важкий, екзистенційно густий тон.

Якщо говорити про стильову динаміку поезій П. Вольвача, то потрібно, все-таки, звернути увагу на те, що ритміка, а краще сказати колишня аритмія, проминула у цього автора. Поет перестав говорити жорстким, джихатівським темпом. Як вже сказано, попередня збірка «Вірші на розі» дала інший регістр, що доволі різниться від «Крові зухвалої», і це показує, що рух до стильових видозмін у творчості П. Вольвача не зупиняється. Цей процес зафіксувала збірка «Судинна пошта», яка навіть зеленим (і тим спокійним) кольором обкладинки промовляє про іншу тональність, споглядальний спокій. Якщо у Вольвачевих «Маргінесах», у вірші «Травнева ретроспекція» можна зустріти судоми радості, молодого наснаження: «Ще молоді печалі в мене / Надій і часу – досхочу. / І травень, мокрий і зелений, / Обтрушується від дощу» [3, с. 22], то вже «Судинна пошта» має м'який поетичний ландшафт, але через те, можливо, у певних моментах, глибше проартикульовані певні речі: «А дійсність всесильна / Не визнає ані слів, ні зусиль. / Їй ні до чого тюрма пересильна, / Смерть, і рядок, і якийсь там Василь» [4, с. 8]. Тільки про ці кілька рядків можна розгорнути довгу розмову. У кількох словах стиснуто великий український світ. Образи: тюрма, смерть, рядок, Василь асоціативно в'яжуться зі Стусовою відчайдушністю, але проговорено тут

і те, що зусилля його не «включені» в дійсність, Богом чомусь не побачені, не побачені через «Спокій мільйонів... Тишу мільйонів». Це фіксування атрофованого національного нерву, який не реагує на історичні рани.

У «Судинній пошті» можна бачити перегуки з раннім Тичиною («О панно Інно») у вірші «Знаєш-но що, оmano? / Щось там з-за океану / Ось затремтіло. / Чорно та біло. / Тіло. / Або Фортеп'яно. // Діють inferno, певне, / Ті, що в тобі – на мене... / Але не в тому річ. // Все воно неказанне. / Завжди. І це – так само. / Спи. Засинай-но, панно... / В вашому світі ніч» [4, с. 18]. Тут застосовано прийом алітерації, повтор літери «н», що зумовлює плавну ритмічність вірша. Трапляються у цій збірці вірші, що і ритмікою і образною конфігурацією позасвідомо викликають підвищене серцебиття читача. Часто це козацько-гайдамацька тематика: «З-за гори гуде, ніби військо йде / в потайних полях, де на Київ шлях, / і розлам ярів, ніби прірва брів, / що забути їх – то даремно... / Ріки всі навспак – отакий от знак, / і пливуть голоси, що, мовляв, еси / ой, не знав козак Бондаренко // Ну а хто там знав, із яких полтав / дождитись жону, з клен-древа труну? / Тож чи сніг, чи ні – а в піснім вікні / в крапку стислися видноколи. Між шабель і маж, ніби отченаш, / ще без слів і назв, викликали нас / чигиринських снів аятоли...» [4, с. 22]. Ці рядки нагадують П. Вольвача колишнього, вибухово-зухвало, поета степової стихії. Ось ще один приклад, який, звісно, це суб'єктивно, викликає асоціації з романом «Чорний Ворон» Василя Шкляра. Можна припускати, що поетичні рядки нав'яні згаданим романом: «Вітер вітряний. Він та я. / Та слова з тонких володін'їв... / Дві гори, як два вівтаря. / Шлях. Ворон. Туман. Кінь...» [4, с. 34]. Можливо географічний ландшафт навколо Мотриного монастиря у Холодному Яру чимось подібний. Сказати тут важко, але енергетика цього чотирирядка відповідає цьому місцю.

Поет не приховує, що розбурхування його внутрішнього простору відбувається також через згадки, натяки на історично вивірені постаті, що викликає поетичний монолог автора. Ось уривок: «Темні трави травня видно з осені, / Очі теж – порядно, по хресту... / Каже хтось: “То хлопці Кривоносові...” / Йдуть мені мурахи по хребту» [4, с. 71]. Тут потрібно нагадати, що у соню козака Кривоноса відбирались лиш особливі відчайдухи – один міг підсісти під коня і підняти його на плечах, другий – переплисти Дніпро, пройти човном-чайкою через Дніпрові пороги, а рев від збуреної між порогів води чути було на кілька кілометрів. Одним словом, він керував такою собі спецназівською соннею, яка здатна викликати дрож захоплення у чоловіка, що цінує силові історичні злети.

Окремої розмови заслуговує поезія «На смерть Ульяненка», де автор намагається говорити з тим, кого «вже не є», звертається до нього як до згустку метафізичної сили, розуміючи, що життя триває далі, але вже без Уляна: «Як він дзижчить, цей нестерпного кольору / Київ, в котрому я сам... / Щось розповість галілейському столяру / З Хорола пацан. // Що там розводитись піснею гопною / Рано. Не час. / Чуєш, Уляшо, я зараз оговтаюсь. / Щас...» [4, с. 48]. Про таких, хто зробив безліч, хто писав сильно, стріляв влучно, по тюрмах сидів гідно (про М. Сороку, М. Симчича, Ю. Борця і подібних), а тепер двонога байдужість мовчить про них, у П. Вольвача є свій сум: «Усе твоє, як є... І синява наррозпаш /

над Києвом – отак, як вирвавшись з-під нив. / Знає небо нам, високе, ніби розпач, / яка ти справді є... І ми які під ним. // А ще оті, оті... Хто снігом став, туманом... / У степовій сльоті / їх душі бродять десь – хто з віршем, хто з наганом, / в острожному взутті. // Без них тут сіють-жнуть. Байдужіють. Голосять. / Така двонога глуш і впевненість могил. / Отак. Але ковил торкає вітер косий, / від херувимських крил...» [4, с. 40]. Таке осмислення історії здатне проговорювати без порожнього фразерства, з відсутністю пафосного порожняка, який часто зустрічаємо у сучасних творах на тему національного відродження.

Багато можна ще сказати і про тему, що перекрокувала сюди з минулих збірок автора, – життя уркаганів з передмість Запоріжжя. Поет у доволі своєрідний спосіб вишукує у цих людей насамперед волюнтаристичні риси, непрямо протиставляючи їхнє життя нудному, спокійному плесу буття нічогонепочуваючого міщанина. Це образи Супи, Цигана, Терьохи, які прийшли сюди зі збірки «Вірші на розі» та роману «Кляса». У цьому не варто шукати «ментальності уловника», як хтось окреслив так світогляд автора. Дмитро Донцов у праці «Тип Запорозжця у О. Стороженка», окресливши сильні риси січовиків, у кінці своєї розвідки говорив про ментально-антропологічний тип людини з його (Донцова) країв. Це Мелітополь, степова Україна; він стверджував, що там люди залишились ті ж самі, з юнацьким вогнем в очах, тільки, від себе вже додає, змінилась політична ситуація. Аналогічно й у П. Вольвача. Він пише про нащадків, які залишили собі вольові натури, але не можуть утриматись від переступів у цьому псевдозаконному світі. Автор через метафору показує когерентність цих історичного і сучасного світів. Окрім того, відкрив художню територію для соціальних маргінесів, що у світовій літературі далеко не новина, згадати хоча би «Записки из мертвого дома» Ф. Достоевського.

Якщо говорити про загальну траєкторію руху Вольвача-поета, потрібно вказати на безумовну поетикальну його змінність, своєрідну пошукову еволюцію, геологію метафізичних надр людського буття. Але разом «Судинна пошта» не перекаваліфікувала поета в якусь абсолютно іншу іпостась, але тут з'явилася домінантна рефлексуюча нота, що спонукає до спокійного способу поетичного говоріння, внутрішні вири поета приборкуються спокоєм метафор. У літературному русі поезію П. Вольвача вирізняє активна пошуковість форм, а разом залучення до змістового контексту маргінальних колись тем, які прозвучали у поезії автора з сильною напругою, що в підсумку дає право їм бути тут. Еволюціонуючи, П. Вольвач змінив, як показано, темп, а разом і загальний змістовий пласт поезії, що пов'язано з біографічними особливостями автора.

Існує ще кілька неокреслених тут граней постаті П. Вольвача, які важливі в розумінні тенденцій сучасного літературного процесу. Насамперед це його автобіографічний роман «Кляса», де представлено життя запорізьких передмість з усіма невишуканими його формами. А також варто згадати роботу з упорядкування матеріалів про Миколу Вінграновського, добірку поезій Миколи Холодного та іншу важливу й корисну для багатьох поколінь роботу, але нехай це буде предметом іншої розмови.

Список використаної літератури

1. *Вольвач П.* Вірші на розі. Поезія / П. Вольвач. – К. : Ярославів Вал, 2010. – 64 с.
2. *Вольвач П.* Кров зухвала / П. Вольвач // Південний схід / П. Вольвач. – Львів : Кальварія, 2002. – С. 37–113.
3. *Вольвач П.* Маргінес / П. Вольвач // Південний схід / П. Вольвач. – Львів : Кальварія, 2002. – С. 7–35.
4. *Вольвач П.* Судинна пошта. Поезія / П. Вольвач. – К. : Ярославів Вал, 2011. – 96 с.
5. *Вольвач П.* Триб : Поезії / П. Вольвач. – К. : Факт, 2009. – 124 с.
6. *Гадамер Г.-Г.* Батьківщина і мова / Г.-Г. Гадамер // Герменевтика і поетика : вибрані твори / Г.-Г. Гадамер; пер. з нім. – К. : Юніверс, 2001. – С. 188–194.
7. *Соловей О.* Позадесятники : тексти у контексті / О. Соловей // Кальміюс. – 2000. – № 1–2 (9–10). – С. 53–65.
8. *Шіллер Ф.* Естетика / Ф. Шіллер. – К. : Мистецтво, 1974. – 359 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2012

Прийнята до друку 23.04.2012

**FOLLOWING «THE TRACES OF THE WORLD»
EXPRESSED BY THE LANGUAGE: TRAJECTORY
OF PAVLO VOLVACH'S POETICAL MOVEMENT**

Bogdan PASTUKH

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000*

Pavlo Volvach's poetical evolution is researched in the article. Thematic spectrum of his poetical attempts is analyzed. Material of the collections «Krov zukhvala», «Margines», «Tryb», «Virshi na rozii», «Sudynna poshta» shows the changes in the sphere of rhythmic and certain worldview positions of the author. The accent is put on the national-centrist thinking of the poet.

Key words: dynamics, change, theme, memory, poetical tact, author.

**СЛЕДАМИ «ПРОГОВОРЕННОГО» МИРА: ТРАЕКТОРИЯ
ПОЭТИЧЕСКОГО ДВИЖЕНИЯ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА****Богдан ПАСТУХ***Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, Украина, 79000*

В статье исследована поэтическая эволюция Павла Вольвача. Проанализирован тематический спектр его поэтических проб. На материале сборников «Кров зухвала», «Маргінес», «Триб», «Вірші на розі», «Судинна пошта» показаны изменения в области ритмики и некоторых мировоззренческих позициях автора. Акцент поставлен на националистическом мышлении поэта.

Ключевые слова: динамика, изменения, тема, память, поэтический такт, автор.

